

אגדת הַיּוֹם

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד, סביב הדף היומי >> כ-כו סיוון >> בבא קמא כו-לב

חסידות ונזיקין

הכוונה ללימוד עצמי

שאלות

האם רב ששת ורבא יישמו את דרך החסידים הראשונים? האם הם הידרו יותר מהם, בכך שהשמידו את גורמי הנזק ולא רק הסתירו באדמה? ואולי דווקא הידרו פחות? האם צריך להיות חסיד, או רק "מי שרוצה"? מה ההבדל בין שלוש הדרכים, וכיצד כל אחת מביאה לידי חסידות? האם מי שהולך בדרכים אלו הוא כבר חסיד, או שזו רק הדרך, הבסיס והאמצעי כדי להגיע למדרגה גבוהה יותר?

המלצות ללימוד

אם האמירה נראית פשוטה מצד עצמה, כדי לפתוח את המחשבה כדאי להבחין שזו מחלוקת. מה סברת רב יהודה? מה סברת רבא? האם רב יהודה לא חושב שמה שכתוב במסכת אבות מועיל להיות חסיד? אפשר להעמיק יותר, לברר את משמעות המילה "חסיד" ולהבין לפי זה את הדרכים להגיע לאותה מדרגה.

אגדה אחת בשבוע: בבא קמא ל ב

תנו רבנן: חסידים הראשונים היו מצניעין קוצותיהם וזכוכיותיהן בתוך שדותיהם, ומעמיקים להם שלשה טפחים, כדי שלא יעכב המחרשה.

רב ששת שדי להו בנורא, רבא שדי להו בדגלת.

אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למיהוי חסידא, ליקים מילי דנזיקין.

רבא אמר: מילי דאבות,

ואמרי לה: מילי דברכות.

ביאור

רקע: הגמרא עוסקת בנוזקים הנגרמים בגלל קוצים ושברי זכוכיות שהאדם משאיר.

שנו התנאים: חסידים הראשונים היו מכניסים את קוציהם וזכוכיותיהם מתחת לאדמה של השדה, כדי שלא יזיקו. ולא סתם מתחת לאדמה אלא בעומק של שלושה טפחים, שלא תיתקל בהם המחרשה החודרת אל מתחת לפני האדמה.

מספרת הגמרא: רב ששת לא היה מכניס אותם באדמה אלא שורף באש, ורבא היה זורק לנהר דגלת.

אמר רב יהודה: הרוצה להיות חסיד - יקיים את הדברים שבמסכת נזיקין. רבא אמר: יקיים את הדברים שבמסכת אבות. ויש אומרים: יקיים את הדברים שבמסכת ברכות.

על האגדה קטעים מהחוקרות על לימוד אגדה (אחת לכמה אינונות)

יש מן ההגדות שלא ניתנו לידרש רק לבעלי הסודות, בהן רמזו לבעלי החכמה בנין ויסודות, ובהגיעי אצל אלו ארמוז, שיש בהן חין ערך ודבר גבורות; ולא אפשר דבר, שאין לנו עסק כאן בנסתרות. אך מקצתן יש בהם נסתר ונגלה, כפרי ועלה. פריו קדש יאצר ויחסן אל בית האוצר, אבל החכמים יניפוהו תנופה, ועלהו לתרופה. ובהגיעי אצל אלו ארמוז על נסתן ואפרש נגליהן, איישב לשונם ואגיד כפי דעתי כוונת פשטיהן. ויש מהם נכתבו בלשון נעלם, ואין כולם בשום צד, רק פשוטי הדברים לבד, גם באלו אשים מבטחי בה' לפרשם על מכוונתם, להסיר אדם ממבוכתם, ואגלה בעזר העוזר פירושם וכוונתם. (רשב"א, חידושי אגדות, ברכות ו ע"א)

חסידות כלכלית

מכשונות האגדה

הרב יהודה ברנרס, "ויצאה חנם אין כסף?" (דעות, גיליון 53)

"מילי דנזיקין" אינו דווקא התחום המצומצם של איסורי נזיקין שבמסכת בבא קמא, אלא מכלול הנושאים הכלולים בסדר נזיקין, כלומר כל עולם הממונות והמצוות שבין אדם לחברו הכרוכים בכך. כמעט כל שאלה ממונית הופכת לשאלת נזיקין. אם לקחת מה שאינו מגיע לך – הרי זה גזל; אם נטלו ממך ולא ידעת על כך ולא מחלת – גם זה גזל. ואם מחלת – לפעמים זה אינו גזל, אבל זה עדיין חמס!... לפיכך ניתן להחיל את המושג "דברי נזיקין" כמעט על כל היחסים שבין אדם לחברו.

בימינו אפשר לזכות להתהדר בתואר "חסיד" באמצעים שונים – הצטרפות לקהילה הקרויה "חסידי רבי פלוני", או השתתפות באירועים של חזויות רגשיות, דתיות ומיסטיות. מעמדו של החסיד התלמודי שמדקדק בענייני ממונות, נתעמעם.

המאמר המלא – בצ' אגדה היום בפייסבוק

יכוח חסידי עם השכן העמיקה בסוסי

זו הייתה יכולה להיות אחת האמירות ההרמוניות ביותר של חז"ל. במשפט אחד מציבים את היסוד של עבודת ה' – וכוללים בו את כל היסודות המרכזיים בעולם הערכים היהודי. כפי שמגדיר אותם המהרש"א (ורבים בעקבותיו): בין אדם לחברו, בין אדם לעצמו ובין אדם למקום". בשורה התחתונה, נקודת המבט הזו נכונה, כי הגמרא הביאה לפנינו את שלושת היסודות. אבל כדאי לזכור שלא כך נאמרו הדברים בבית המדרש: רב יהודה אמר שהדרך לחסידות היא על ידי קיום דיני נזיקין, נקודה. רבא טען שדווקא ענייני אבות (נלך כרגע לפי הפירוש הפשוט, שהכוונה למסכת אבות, כפי שנזיקין וברכות הם שמות מסכתות) הם הדרך האידיאלית לחסידות. גם אם אנחנו מאמצים את הדעות של כולם, כדאי מדי פעם להרכיב את המשקפיים של אחת מדעות חכמינו, ולנסות להבין את זווית המבט שדוגלת בדרך אחת יותר מבאחרות.

אילו באמת היינו צריכים לבחור רק דרך אחת מבין השלוש, מה היינו בוחרים? נזיקין, אבות או ברכות? כל מי שמכיר מעט את מסכת אבות, אפילו מהגן או מלימוד קצר בין מנחה לערבית בשבת, עשוי להכריע בהיגיון לטובת אבות. אם מסכת נזיקין מתמקדת ביחסים שבין אדם לחברו, ומסכת ברכות ביחסים של בין אדם למקום, הטוב ביותר הוא לאמץ את מסכת אבות הכוללת את שתי מערכות היחסים. היא כוללת הכל, תורה, עבודה וגמילות חסדים. רוח המקום ורוח הבריות. את שתי הדרכים האחרות אפשר למצוא במסכת זו, ואף אין בה שום חלוקה ושום הפרדה בין התחומים. אז על מה בכלל הוויכוח? למה לא ללכת לפי מסכת אבות וליהנות מכל העולמות?

לא מדויק לומר שמסכת אבות כוללת הכל. היא כוללת את האבות, כלומר את היסודות והעקרונות. היא מעצבת אישיות, בונה השקפות עולם, אבל ללא מה שממלא את כל יתר המסכתות – הלכות. אכן אין זה עניינה של מסכת אבות, היא באה לעסוק ביסודות המהותיים ולא ביישומם הפרקטי. קודם כל היה "אוהב את הבריות", אחר כך תברר את ההלכות שמלמדות איך לא לפגוע בהם. "הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה" ואחר כך למד בעיון את הלכות התפילה לפרטיהן. אם כן, במסכת אבות לא מופיעים שני העולמות בשלמותם – העולם שבין אדם לחברו והעולם שבין אדם למקום – אלא שורשיהם של שני העולמות.

לרב יהודה, וכן לדעה השלישית האנונימית, אין זה מספיק. זה הבסיס, אבל לא זו הדרך להיות חסיד. לפי הדעה השלישית, פסגת עבודת ה' היא המימוש בפועל של יחסי האדם כלפי אלוקיו, על ידי ברכות, קריאת שמע ותפילה. לפי דעת רב יהודה, פסגת עבודת ה' היא בהתנהגות בפועל כלפי

הזולת. יהיו שיאמרו שהעיקר הוא היחס כלפי האחר – האהבה, האכפתיות וכדומה – ואפשר בהחלט להסכים עמם, אך כנראה לא זו דעת רב יהודה. לפחות בהקשר של עבודת ה', כדי לממש את פסגת השאיפות הרוחניות של האדם בעולם, צריך לעשות מאמץ פיזי וכלכלי בשביל מישהו אחר. לשבור את הראש איך הצינור של המזגן שלי לא יפגע בחצר שלו, ואיך הרכב שלי לא יחסום את החנייה שלו. זו החסידות האמתית. בסופו של דבר שלוש הדרכים לפנינו, וכל אחד יכול לבחור באחת הדרכים או בכלן. רק כדאי לשים לב להבדלים ביניהן: לחסידות של תפילה וברכות, לחסידות של פרקי אבות בשבת אחרי הצהריים ולחסידות של מות החול – החיים עצמם, ההתלבטויות הכספיות ויכוחי השכנים, הם הדרך לחסידות.

אגדה היום מציע מענה למי שרוצה להרחיב מעט בלימוד אגדה. הוא מבוסס על קצב הדף היומי, אך מיועד לכל המעוניין לטעום מעולמם של חז"ל. המיזם כולל עלון המופץ ברשת וקבוצת לימוד בפייסבוק. עורך: חיים אקשטיין. להצטרפות לרשימת התפוצה ולתגובות: agada.hayom@gmail.com